

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Dr. Öğr. Üyesi M. Halil SAĞLAM

Siirt Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilimler ve Türkçe Öğretmenliği Bölümü
Siirt/TÜRKİYE
mhalil.saglam@gmail.com
ORCID

**İDEAL GENÇLİK YOLUNDA
MEHMET KAPLAN'DAN
ORHAN OKAY'A MEKTUPLAR**

LETTERS FROM MEHMET
KAPLAN TO ORHAN OKAY
TOWARDS THE IDEAL YOUTH

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 05.10.2020	Received Date: 05.10.2020
Kabul Tarihi: 02.11.2020	Accepted Date: 02.11.2020
Yayınlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Sağlam, M. Halil, "İdeal Gençlik Yolunda Mehmet Kaplan'dan Orhan Okay'a Mektuplar", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 244-256.

Sağlam, M. Halil, "Letters From Mehmet Kaplan To Orhan Okay Towards The Ideal Youth", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 244-256.

[10.28981/hikmet.805500](https://doi.org/10.28981/hikmet.805500)

Dr. Öğr. Üyesi M. Halil SAĞLAM

**İDEAL GENÇLİK YOLUNDA MEHMET KAPLAN'DAN ORHAN OKAY'A
MEKTUPLAR**

LETTERS FROM MEHMET KAPLAN TO ORHAN OKAY TOWARDS THE IDEAL
YOUTH

ÖZ

Orhan Okay, Yeni Türk Edebiyatı alanında Fuad Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan ekolünün son temsilcileri arasında bulunmaktadır. Yeni Türk Edebiyatı alanında yaptığı çalışmalarıyla ve yetiştirdiği çok sayıda öğrencisiyle tanınmaktadır. Okay, aynı zamanda Mehmet Kaplan'ın asistanı ve ilk doktora öğrencisidir. Okay'ın bilgi, birikim ve tecrübesinde hiç şüphesiz Mehmet Kaplan'ın önemli etkisi olmuştur. Aynı şekilde sürekli soran, araştıran ve düşünen Okay'ın da hocasının bilgi, birikim ve tecrübesine katkı sağladığını göz ardı etmemek gerekir. Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'a hitaben kaleme aldığı mektuplar bu gerçeği açıkça göstermektedir. Aralıklarla da olsa otuz yıla yakın devam eden mektuplaşmalar her iki hoca arasındaki duygusal bağı göstermesi açısından önemlidir. Mektuplardan anlaşıldığına göre Kaplan, hayalini kurduğu gelecek Türkiye'si için Orhan Okay'ı bir rol model olarak görmektedir. Bu sebeple ona sürekli öğütler vermekte; ilgi ve heyecanını canlı tutmaya çalışmaktadır. Orhan Okay'ın şahsında kaleme alınan mektuplarda gençlerin kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak çok önemli mesajlar bulunmaktadır. Estetik bir üslupla kaleme alınan mektuplar, aynı zamanda edebî bir değer taşımaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Mehmet Kaplan'ın bakış açısıyla Orhan Okay'ı tanımadır. Akademik camiada çalışma disiplini ve prensipleriyle tanınan Mehmet Kaplan'ın bu noktadaki değerlendirmeleri önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Orhan Okay, Mehmet Kaplan, mektuplar

ABSTRACT

Orhan Okay is among the last representatives of the school of Fuad Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar and Mehmet Kaplan in the field of New Turkish literature. He is known for his studies in the field of New Turkish Literature and for his many students. Okay is also Mehmet Kaplan's assistant and his first doctoral student. Mehmet Kaplan undoubtedly had an important influence on Okay's knowledge and experience. Likewise, it should not be ignored that Okay, who constantly inquires, researches and thinks, contributes to the knowledge and experience of his teacher. The letters he wrote to Orhan Okay clearly show this fact. The correspondences that continue for nearly thirty years, albeit intermittently, are important in terms of showing the emotional bond between both teachers. As understood from the letters of Kaplan, he sees Orhan Okay as a role model for the future Turkey he dreams of. For this reason, he constantly gives him advice; he tries to keep his interest and excitement alive. In the letters written in the person of Orhan Okay, there are very important messages that will contribute to the personal development of young people. Letters written in an aesthetic style also carry literary value. The main aim of this study is to get to know Orhan Okay from Mehmet Kaplan's point of view. Mehmet Kaplan, who is known in the academic community for his work discipline and principles, is important in his evaluations at this point.

Keywords: Orhan Okay, Mehmet Kaplan, letters

Giriş

Bilim insanı olmak yetenek, sabır ve özveri gerektirir. Bilim insanı yeteneğine sahip olan kişi akacak mecra bulur ve bir yöne akar. Ancak onun doğru bir mecrada akması biraz da hocasına bağlıdır. Bilgili ve tecrübeli bir hocanın bilim insanı yetiştirmede önemli etkisi vardır. Dünya bilim tarihinde başarılı bir hocanın bilim insanı yetiştirmede ne derece etkili olduğunu gösteren pek çok örnek vardır. Yunan filozofu Sokrates Platon'un (Eflatun); Platon da Aristoteles'in hocasıdır. Tabii ki bu bilim insanlarının yetişmelerinde farklı hocaların da etkisi olmuştur. Konuyu yeni Türk edebiyat bilimi açısından sınırlandırarak olursak bilgi, birikim ve tecrübeleriyle Fuad Köprülü ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan'ın; Mehmet Kaplan ve Nurettin Topçu, Orhan Okay'ın; Orhan Okay da Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapan onlarca bilim insanının hocasıdır. Fuad Köprülü, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan ekolünün son temsilcileri arasında bulunan Orhan Okay kendi alanında yirmi beş yüksek lisans ve on altı doktora öğrencisi yetiştirmiştir (Çeri, 2006). Orhan Okay'ın bugün Türkiye'nin çok farklı bölgelerinde öğretmenlik yapan yüzlerce öğrencisi de bulunmaktadır. Okay bu yönüyle akademik camiada hocaların hocası unvanıyla anılmaktadır (Uçman, 2018).

Orhan Okay, Vefa Lisesinde okuduğu yıllarda (1950) felsefe hocası bu alanda akademik çalışmalarıyla tanınan Nurettin Topçu; edebiyat hocası ise Mehmet Kaplan'ın eşi Behice Kaplan'dır. Mehmet Kaplan'la tanışması Behice Hanım'ın vesilesiyle olmuştur. Onun lise yıllarında Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan'la başlayan bilim insanı çevresi İstanbul Üniversitesinde okuduğu dönemde (1951-1955) Ali Nihat Tarlan, Ahmet Caferoğlu, Reşit Rahmeti Arat gibi çok değerli hocalarla genişlemiştir. Okay'ın yetişme kaynakları arasında bu hocaların her birinin ayrı bir yeri vardır. Fakat Orhan Okay'ın hocaları arasında özellikle Mehmet Kaplan'a ve Nurettin Topçu'ya karşı özel bir ilgisi olmuştur. Okay, hatıralarında her iki hocanın da kendisi için kaderin en güzel lütfü olduklarını söyler (Okay, 2016: 3); (Okay, 2006: 500).

Orhan Okay'ın Mehmet Kaplan'la tanışmasından sonra edebiyata olan ilgisi artmış ve Okay, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünden ayrılarak aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydını yaptırmıştır. 1955 yılında bu bölümden mezun olan Okay, Artvin'de ve Diyarbakır'da kısa bir süre öğretmenlik yapmış, sonrasında hocası Mehmet Kaplan'ın teklifi üzerine Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan olarak girmiştir. Okay'ın farklı bir yönü de Mehmet Kaplan'ın ilk doktora öğrencisi olmasıdır (Okay, 2015: 82). Bu süreçte Mehmet Kaplan ve Orhan Okay birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmuş, aradaki hoca-öğrenci ilişkisi zamanla baba-evlat, ağabey-kardeş ve nihayetinde iki samimi dost ilişkisine dönmüştür. Okay, hocasıyla ilgili hatıralarını anlatırken şu ifadeleri kullanır: *"Fakültede Mehmet Kaplan'la hoca-talebe ilişkilerinden çok daha fazla yakınlığımız oldu. O, dersler, günlük meseleler, zihni müşküller, yayınlar, dernek faaliyetleri gibi bir yığın hususta, fakültedeki odasına rahatça girebileceğim, danışacağım, fikir ve kanaatlerini alacağım birkaç hocadan biri oldu"* (Okay, 2015:23). *"Hocam,*

doktora babam; sonra dostların, arkadaşların, ağabeylerin en hayırhâhı, en içteni, en candanı..." (Okay, 2001: 79) Onun hocasıyla ilgili hatıraları öğrenci-hoca ilişkisinin en güzel örneklerinden biridir.

Bir bilim insanının yetişmesinde hocasının ne derece etki gücü fazla oluyorsa öğrencisinin de onun üzerinde o derece etki gücü fazla olabilmektedir. Çalışma azmi, eleştirel düşünceleri ve sorularıyla hocasını araştırmaya, okumaya ve incelemeye zorlayan bir öğrenci, hocasının yetiştirme kaynakları arasında yer alabilir. İdealist bir hoca, bu tip öğrencisini önemser ve onunla sıkı bir bağ kurar. Hocalarının Orhan Okay'la olan sıkı bağları onun soran, sorgulayan ve eleştiren yönünden kaynaklanır. Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan, Okay'a yazdıkları mektuplarda onun bu yönünü ve ona karşı olan ilgilerini açıkça dile getirirler. Orhan Okay, yıllar sonra hocalarının anısına bu mektupları yayımlamıştır.¹ Nurettin Topçu, 7 Aralık 1965 tarihli mektubunda "*Hareket'in sayısı eline geçtikten sonra yazılar hakkında teker teker, senden mütalaa beklerim. Aynı zamanda Fransa'nın kültür merkezlerinden geldiğin için mecmua hakkındaki görüşlerin bizim için ayrı bir değer taşıyacaktır. Bu işte hakemliği sana bırakıyoruz. Tenkitlerini hiç çekinmeden, bir Avrupalı gibi açıkça bildirmelisin*" (Okay, 2016: 196), Mehmet Kaplan da 28 Nisan 1964 tarihli mektubunda "*İntiba ve düşüncelerini yaz beni de uyandırıyor*" (Okay, 2015:100) ifadelerini kullanırlar. Dikkat edilecek olursa her iki hocanın Okay'la ilgili duygu ve düşünceleri aynı yödedir. Orhan Okay'ın kısa bir süreliğine hocalığını yapan Ahmet Hamdi Tanpınar da onunla ilgili benzer bir ifade kullanır: "*İmtihanın çok güzeldi. Vuzuhlu görüşün, sükûnetin, çalışman senin mümtaz bir fikir adamı yapmak üzeredir*" (Okay, 2001: 84).

Bir bilim insanı ve hoca olarak Mehmet Kaplan'ın yetiştirme kaynakları arasında yaşadığı mekânların (Sivrihisar, Eskişehir, İstanbul, Erzurum, Almanya, Fransa, İngiltere); entelektüel çevresinin (Muhsin Ertuğrul, Mükrimin Halil Hilmi Ziya Ülken, Adnan Adıvar...); hocalarının (Cemal Duru, Ömer Lütfi Barkan, Fuat Köprülü, Ali Nihat Tarlan, Mustafa Sekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu...) ve okumalarının (Mevlana, Yunus Emre, Fuzuli, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Valery, Maksim Gorki, Rene, Wellek Goethe, Tolstoy...) önemli rolü olmuştur (Büyükkavas Kuran, 2009). Fakat Mehmet Kaplan'ın yetiştirme kaynakları arasında onun çalışma disiplinine uyum sağlayan, eleştirel düşünceleri ve sorularıyla onu sürekli araştırmaya ve incelemeye sevk eden Orhan Okay, Haluk İpekten, Mehmet Akalın, Şinasi Tekin, İnci Enginün ve Abdullah Uçman gibi öğrencilerini de saymak gerekir.

¹ Okay, Orhan. (2016), *Anadolu'dan Hatıralarla Nurettin Topçu'nun Mektupları*, Cümle Yayınları, Ankara; Okay, Orhan. (2015), *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

1. Edebî Mektup Türünün Yeni Örnekleri: Mehmet Kaplan

Türk edebiyatı tarihinde sosyal, sanatsal ve kültürel konulardaki görüşlerini mektup türünde kaleme alan sınırlı sayıda şair ve yazar bulunmaktadır. Edebî mektup olarak değerlendirilen bu mektup türünün temsilcilerinden bazıları şunlardır: Ali Şir Nevai, Nâbi, Abdülhak Hamit Tarhan, Muallim Naci, Ziya Gökalp, Cahit Sıtkı Tarancı, Yaşar Nabi Nayır, Nazım Hikmet ve Ahmet Hamdi Tanpınar. Akademisyen, yazar Orhan Okay, 2003 yılında yayımladığı *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar ve Mektuplar* eseriyle hocası ve kadim dostu Mehmet Kaplan'ın bu türün önemli temsilcileri arasında bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Bir kısmı özel konularda olmakla birlikte mektupların ilki 7 Kasım 1956, sonuncusu 24 Haziran 1985 tarihidir. Mehmet Kaplan'ın mektupları Orhan Okay'ın ifadesiyle “*gerek edebiyat gerekse kültür meseleleri üzerinde çalışan genç araştırmacılar için dikkate değer tavsiyeler taşımaktadır*” (Okay, 2015: 9). Bu güzide mektuplar, aynı zamanda bilim insanı ve hocalık vasfını taşıyan bu iki insanın yetişme kaynaklarını gün yüzüne çıkarmaları bakımından önemlidirler.

Deneme ve günlük üslubuyla kale alınan mektuplar sosyal, kültürel ve eğitsel mesajlar içermektedirler. Mektuplar, Orhan Okay'ın Ankara'da askerlik (1956), Diyarbakır'da öğretmenlik (1958), Atatürk Üniversitesinde akademisyenlik (1960-1985) ve Paris'te ihtisas yaptığı dönemlerde (1963) kaleme alınmıştır. Mektuplardan anlaşıldığına göre Orhan Okay, bu dönemlerde yaşadığı sorunları, akademik çalışmalarını ve eleştirel düşüncelerini hocasıyla paylaşmıştır. Mektup yazmakta ve mektuplara cevap vermekte titiz ve dikkatli biri olan hoca, aralarındaki uzun mesafeye ve yoğun meşguliyetine rağmen Okay'ı hiçbir zaman ihmal etmemiş; bilgi, birikim ve tecrübesiyle Okay'a yardımcı olmaya çalışmıştır. Çünkü Okay'ın mektupları Mehmet Kaplan'ın da ilgisini çekmiş “yazarak düşünme” kaynakları arasında yer almıştır.

Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'a kimi zaman “Orhan” kimi zaman “sevgili Orhan” kimi zamanda “kardeşim Orhan” hitabıyla gönderdiği elli kadar mektup bulunmaktadır. Mektuplardaki bu hitaplar iki kadim dost arasındaki duygusal bağı göstermesi açısından önemlidir.

Mehmet Kaplan *Büyük Türkiye Rüyası'nda “Okumak, düşünmek, yazmak aydının asıl işidir”* (1976: 252) der. Kendisi de ömrünün sonuna kadar sürekli okumuş ve yazmıştır. Onun en büyük ideali aydın insan yetiştirmektir. Bu sebeple Orhan Okay gibi öğrencilerini önemsemiş; onlarla aralarındaki ilişkiyi sürekli canlı tutmaya çalışmıştır.

Mektuplar, hocaların edebiyat tarihiyle ilgili yaptıkları çalışmaların ilk tohumlarını ve ipuçlarını göstermektedir. Ayrıca mektuplarda Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ali Nihat Tarlan, Mehmet Akalın, Haluk İpekten, Muharrem Ergin, Faruk Timurtaş, Şinasi Tekin, Ali Fuad Baskil, Fuad Sezgin, Nurettin Topçu ve Mümtaz Turhan gibi isimlerden söz edilmektedir.

Mektuplar bu yönüyle de edebiyat tarihi meraklılarına ilginç bilgiler sunmaktadır.

Mehmet Kaplan, öğrencisi Zeynep Kerman'ın yayımladığı *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları* başlıklı çalışmasıyla ilgili olarak "*Mektuplar Tanpınar'ın tabiri caizse atölyesini, arka planını gösteriyor*" (Kaplan, e-makale: 11) ifadesini kullanır. Aynı ifadeleri Mehmet Kaplan dolayısıyla Orhan Okay için de kullanmamız mümkündür.

Büyük Türkiye Rüyası yazarı Kaplan, estetik bir üslupla kaleme aldığı mektuplarında Orhan Okay'ın şahsında aslında bütün Türk gençliğine seslenmektedir.

2. Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'a Öğütleri

Orhan Okay, Polatlı Topçu Okulunda askerlik yaptığı dönemde hocasına bir mektup yazmış ona okumalarıyla ilgili bilgi vermiştir. Mehmet Kaplan, Okay'a gönderdiği 7 Kasım 1956 tarihli mektubunda öncelikle Okay'ı okumalarından dolayı kutlamış ve ona kültürlü bir insanın vasıflarından söz etmiştir:

"Kültürlü bir insan için en iyi dinlenme usulü mevzu değiştirmektir. Aynı meşgale dimağı yorar. Edebî eser dimağı, ruhu daima diri canlı tuttuğu için askerlik bakımından faydalı olur" (2015: 35).

"Kültürlü bir insan kendi temayüllerine uygun eserler içinde olgunlaşır" (2015: 36).

"Şahsiyet teşekkülünde büyük eserleri tekrar tekrar okumanın büyük hisseleri vardır" (2015: 36).

"Her şey zıddı ile tanınır. Taassup tek kitaptan ve tek fikirden doğar. Müsamaha, ancak zıtları kavrayan, hatta zıtlara var olma imkânını başışlayan bir ruhta vücut bulur" (2015: 36).

"Hadiselere başkalarının gözü ile bakabildiğimiz zaman müsamaha mertebesine ulaşmış oluruz: Her biriyle gör... Her insan, büyük ve zengin hakikate açılan bir penceredir. Her görüş, külli hakikatten bir parçadır" (2015: 37).

Orhan Okay Diyarbakır'da öğretmenlik yaptığı dönemde çalıştığı okulun disiplinsizliği ve düzensizliği yüzünden bedbin bir ruh hali yaşamaktadır. Muhtemelen hocasına yaşadığı bu ruh halini ve çalışma şartlarını anlatmış olmalı ki hocasının kendisine gönderdiği 3 Kasım 1958 tarihli mektupta bu konulara değinilmektedir. Hoca, mektubunda Okay'ın heyecanını canlı tutmaya çalışmakta ona bilgeliğiyle yol göstermektedir.

"En güvendiğimiz genç mürebbiler de cepheyi terk ederse, bu işin sonu nereye varır, bilmem. Hiç olmazsa, orada ne yapmak lâzım geldiğini, sebepleri iyice araştırarak durumu tespit et. Bu da faydadan hâli değil" (2015: 39).

“Şimdilik senin bedbinliğini ve muhitini bir yana bırakarak, yabancı dile kendini vermen, oradaki yazmalar üzerinde çalışman çok faydalı olur” (2015: 39).

Orhan Okay, Diyarbakır'da öğretmenlik yaptığı dönemde Mehmet Kaplan, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesine kurucu dekan olarak tayin olmuştur. Amacı Erzurum'da bölgenin sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağlayacak bölümler açmaktır. Bu amaçla da üniversitede görev alacak idealist asistanlar aramaktadır. İlk aklına gelen isimlerden biri eşinin görev yaptığı Vefa Lisesinde tanıdığı ve İstanbul Üniversitesinde derslerine girdiği Orhan Okay'dır. Kaplan, bu konudaki düşüncelerini ve Erzurum'da yaşadığı heyecanı 22 Kasım 1958, 4 Aralık 1958 ve 01 Ocak 1959 tarihli mektuplarında anlatmaktadır. Hoca bu heyecanı yaşarken yine bilgeliğiyle Okay'a tavsiyelerde bulunur.

“Erzurum’u çok sevdim. Sen de seveceksin. Burada gayret edilirse yeni bir nesil yetiştirilebilir” (2015: 41).

“Arapça, Farsça, Fransızca ilerde Almanca çalışman bu sahada ilerlemen için önemlidir. Sizin bizden daha iyi olmanız lâzım ki kültür ilerlesin” (2015: 42).

“Üniversite henüz teşekkül halinde. Çok noksanlar var. Bunlar zamanla tamamlanacak. Memlekete hizmet iştiağı ile gelmezse kolayca bedbinliğe düşülebilir” (2015: 43).

Orhan Okay, hocasının teklifini kabul etmiş, 1959 yılında Atatürk Üniversitesinde açılan sınavı kazanarak asistan olmuştur. Mehmet Akalın, Haluk İpekten ve Şinasi Tekin de bu dönemde hocanın asistanları arasındadırlar. Mehmet Kaplan, Haluk İpekten'i eski Türk edebiyatı alanına, Orhan Okay'ı yeni Türk edebiyatı alanına, Mehmet Akalın'ı da halk edebiyatı alanına yönlendirir. Günümüzün bu değerli bilim insanlarının aynı zamanda hocalarının akademik çalışma maceraları bu şekilde başlamış olur. Kaplan, Orhan Okay'a gönderdiği 20 Mart 1959 tarihli mektubunda yine “genç akademisyenlere öğütler” vardır.

“Şimdi size düşen iş, durmadan kendi sahanızda çalışmak... Yapacağınız şeylerden biri de, bu sahada yapılmış bütün araştırmaların tam listesini yapmak ve bunları okumaktır. Artık bütün meşgeleniz kendi sahanız olacaktır (2015: 50).

Orhan Okay, hocasının tavsiyeleri üzerine hemen okumalarını arttırmış; yeni Türk edebiyatı alanında kendisini geliştirmek için Fransızca öğrenmeye başlamıştır. Çalışmaları hakkında hocasını bilgilendirmeyi ihmal etmeyen Okay, Diyarbakır'dan ayrılmadan önce hocasından bir mektup daha almıştır. Kaplan, 2 Haziran 1959 tarihli mektubunda Okay'ı çalışma azminden dolayı kutlamakta ona okuması gereken kaynaklar hakkında bilgi vermektedir (2015: 52).

Mehmet Kaplan, asistanlarının Erzurum'da göreve başlamalarından kısa bir süre sonra (1960) Atatürk Üniversitesinden ayrılarak İngiltere'ye gitmek zorunda kalır. Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın Erzurum'da yaşayan bir grup mutaassıp çevrenin etkisiyle üniversite yönetimi tarafından görevden uzaklaştırıldığını dile getirmektedir (Okay, 2015: 58-61). Kaplan, Londra'da bulunduğu yıllarda da öğrencilerini ihmal etmemiş onların gerek akademik çalışmaları gerekse özel sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Okay'a Londra'dan gönderdiği bir mektubunda *"siz benim karlı dağ başında kalmış oğullarınısınız"* der (Okay, 2015: 67).

Mehmet Kaplan, 8 Nisan 1960 tarihli mektubunda genç asistanlarına bilgeliğiyle öğüt vermeye devam eder. Mektup, Kaplan'ın asistanları adına Orhan Okay'a gönderilmiştir.

"Avrupa'da en titiz yazarlar, ömürleri boyunca yirmi otuz kitap yazarlar. Sebebi, bir gün atlatmadan her gün sabahtan öğleye kadar yazarlar. Bu itiyadı evvela sizin kazanmanız sonra da talebenize aşılmanız çok iyi olur" (Okay, 2015: 70).

Bu yaşta kendimi talebe hissediyorum. Neler bilmiyorum. Biz muhakkak ki çok vakit harcayan bir milletiz. Sefalet ve dalaletimizin sebebi bu" (Okay, 2015: 70).

"Felsefi bakımından bedbin olmak temelsiz bir fikirdir. Hayat durmadan değişir, bir. Bir de hayatı, hayatımızı değiştirmek büyük nispette elimizdedir. Gelecek hakkında hiçbir faraziyede bulunmadan günlük vazifesini yapmak, işte ilerlemenin yolu budur" (Okay, 2015: 71).

"Araştırmada malzemededen çok görüş mühimdir. Görüş ise, değerli araştırmaları okumakla olur" (Okay, 2015: 72).

"Küçük şeylere, isimlere, sıfatlara, basmakalıp sözlere ulu nazla bakmak... Bu nevi günlük dikkatler, keşifler sizi ilmî çalışmaya hazırlar" (Okay, 2015: 72).

"Hepiniz için arzu ettiğim şey her gün çalışmanın, düşünmenin ve ıstıraplı da olsa yaşamın zevkini almanızdır. Can sıkıntısı, ruhun aydın olmayışına delalet eder. Gün ışığı, yağmur, kar, bir insanın çehresi size neşe verebilmeli" (Okay, 2015: 72).

Mehmet Kaplan'ın İngiltere'de bulunduğu dönemde Türkiye'de 27 Mayıs olayları yaşanmaktadır. Ülkede sosyal ve siyasal çatışmaların yaşandığı bu dönemde onun derdi yine *Büyük Türkiye Rüyası'nı* gerçekleştirmektir. Okay'a gönderdiği 9 Mayıs 1960 tarihli mektubunda yine bilgeliğiyle konuşur.

"Benim kanaatim Türkiye'nin esas meselesi rejim meselesi değil, ilmî zihniyet ve ilmî çalışma meselesidir. Siyaset ancak bu gayeye uygun olursa faydalı olur" (Okay, 2015: 78).

Mehmet Kaplan, İngiltere dönüşünde İstanbul Üniversitesinde çalışmalarına başlamıştır. Bu sırada Okay'ın ikinci oğlu Fuad doğmuştur. Okay'a gönderdiği 14 Mart 1962 tarihli tebrik mektubunda öğütlerine devam eder.

“Bir milletin tarihinde buhranlı devir daima olur. Millet, tarihte bir nehir gibi kıvrıla kıvrıla akan bir sürekliliktir. Hepimiz bu nehirde bir damlayız” (Okay, 2015: 80).

Orhan Okay, 1963 Eylül'ünün son günlerinde bilgi, görgü ve ihtisasını arttırmak için Fransa'ya gider. Fakat Fransa'da aradığı sosyal ve kültürel ortamı bulamaz. Çalışma şevki kırılan Okay, teselliyi yine hocasına arar. Hocasına yazdığı mektubun cevabı kısa sürede gelir. Kaplan'ın 18 Kasım 1963 tarihli mektubu Okay için ümit verici olmuştur.

“Hayatı biz işte böyle sizin orada tecrübe ettiğiniz gibi karşılaştığımız güçlükler, çarpışmalarla tanırız” (Okay, 2015: 86).

“Her milletin hayatı karışık, tam sürrealist şairlerin şiirleri veya modern roman gibidir. Güzellikle çirkinlik, ahlak ile ahıksızlık, nizam ile karışıklık, ulviyet ile sufliyet, ihtişam ile sefalet bir aradadır. Bu ikisini bir arada görmek lâzımdır” (Okay, 2015: 86).

“Sizlerden her birinizin kendi mizacına uygun yazarları keşfederek işlemenizi ve bir tefekkür seviyesine çıkmanızı bekliyorum” (Okay, 2015: 86).

Orhan Okay, Paris'i, çevre şehir ve kasabalarını gezdikten sonra zihnindeki Avrupa imgesi değişmiştir. Avrupa medeniyet ve kültürünü Paris'in temsil ettiği kanaatine varmıştır. Bu kanaatle Mehmet Kaplan'a ikinci bir mektup yazar. Hocasının cevabî mektubu 25 Mart 1964 tarihlidir. Mektup Kaplan'ın Avrupa ile ilgili görüşlerini ve Okay'ın şahsında genç akademisyenlere verilen öğütleri içermektedir.

“Hiçbir millet ve medeniyet hakkında şudur denilemez. Milletler ve medeniyetler kompleks vâkıalardır, bakılan noktaya göre değişir. Şahsî müşahede canlı ve çarpıcı olması dolayısıyla insanı uyandırır; vakıaların ilmî olarak izahı daha derin araştırmaları icap ettirir” (Okay, 2015: 90).

“Müşahede zenginliği bizi kesin hükümlerin taassubundan kurtarır” (Okay, 2015: 90).

Mehmet Kaplan, 28 Nisan 1964 tarihli mektubunda ise Avrupalıları ve Türk insanını karşılaştırır.

“Avrupalılar maddeyi durmadan yokluyor, karşılaştırıyor, denemeler yapıyor ve yeni şeyler icat ediyor. Biz ise tabiata karşı 'lakayt' veya 'seyirci' durumunda kalıyoruz” (Okay, 2015: 96).

“Madde ile ruh, dış ile iç arasında bir muvazene kurmak. İşte İnsanlığın en mühim meselesi” (Okay, 2015: 97).

Mektubunun sonunda geçen *“intiba ve düşüncelerini yaz beni de uyandırıyor”* ifadeleri Orhan Okay'ın hocasının düşünce dünyasında konumlandığı yeri göstermesi bakımından önemlidir.

Mehmet Kaplan, mektuplarında toplumun farklı sınıflarını düşünerek onlara sosyal, kültürel ve eğitsel mesajlar verir. Okay, Mehmet Kaplan'ın entelektüel, yazar ve üniversite hocaları arasında kimleri düşünerek bu mesajları verdiğini bilemediğini söyler (Okay, 2015: 103).

20 Eylül 1964 tarihli mektubun içeriği daha önceki mektuplarla aynıdır. Dil ve üslup ustası olan Kaplan, metaforik anlatımlarla Okay'a yol göstermektedir. Memleketin yazan, çizen ve düşünen insanlara ihtiyacı olduğunu söyleyen Kaplan, Okay'a bilim alanıyla ilgili yeni yeni hedefler gösterir.

“Düşünmek ve yazmak da iyiliktir ve memlekete hizmettir. Hareket, hele olduğu gibi ahenksiz ve başıboş hareket, düşünceyi yıpratır” (Okay, 2015: 104).

“Sarsıntılardan korkma araba sarsıla sarsıla ilerler” (Okay, 2015: 104).

Orhan Okay, Fransa'da bulunduğu yıllarda hocasına Garp ve Şark karşılaşmasını yaptığı bir mektup göndermiştir. Okay, bu mektubuyla Mehmet Kaplan'ın kaleminden “nefis bir deneme yazısı ortaya çıkmasına” vesile olduğunu söyler (Okay, 2015: 107). Mehmet Kaplan'ın 22 Kasım 1965 tarihli mektubunda kullandığı şu ifadeler duyarlılığını ortaya koymasına bakımından önemlidir: *“Oraya harcadığın her frank, Türk halkının kesesinden çıkmıştır. Bunun mesuliyetini içinde duy!”* (Okay, 2015: 107)

Mehmet Kaplan, 9 Nisan 1965 tarihli mektubunda bir hoca-öğrenci ilişkisinden çok bir baba-evlat ilişkisiyle Okay'ı yönlendirmeye devam eder.

“Bence kopya ve tercüme bir yazarın düşüncelerine nüfuz etmek için en iyi usuldür. Sonra tekrar tekrar okumak ve üzerinde düşünmek, onun fikirlerini hayata tatbik etmek” (Okay, 2015: 111).

“Çalışmak harekettir. Düşünceyi durmadan beslemek ve derinleştirmek... Yola çıkmadan, yürümeden bir şey bulunmaz” (Okay, 2015: 111).

Orhan Okay 1965 tarihinde sosyal yaşantısına ve kültürüne pek de alışamadığı Paris'ten ayrılarak Erzurum'a dönmüştür. Fakat bu dönemde bilgi ve tecrübesine ihtiyaç duyduğu hocası Mehmet Kaplan, üniversiteden ayrılmıştır. Orhan Okay, hocasıyla aralarındaki diyalogu ona gönderdiği mektuplarla canlı tutmaya çalışır. Nitekim hocasının İstanbul'dan gönderdiği 14 Mart 1966 tarihli mektubu Ahmet Mithat Efendi projesinin de esin kaynağı olmuştur. Kaplan'ın arayış içerisinde olan Okay'a verdiği birkaç öğüt şöyledir.

“Her sabah saat beşte kalkmak, okumak, yazmak, tercüme etmek, derslerini yapmak ve başkalarıyla mümkün olduğu kadar az

konuşmak. Çünkü düşünce inzivada gelişir. Fikri yazarken ve okurken buluruz” (Okay, 2015: 117).

“İnsan her gün aynı istikamette bir şeyler yapmalı. Dış hadiselerin, dikkati dağıtmasına mani olmalı” (Okay, 2015: 119).

Mart 1967 ve 18 Şubat 1971 tarihli mektuplar da Okay'ın şahsında genç araştırmacılar için önemli mesajlar içerir. Mehmet Kaplan, yirmi yılı aşkın birlikte yaşadığı eşi Behice Hanım'ın vefat hüznünü yaşamasına rağmen öğrencilerinin çalışmalarıyla dertlenmektedir.

“Haftada muayyen gün ve saati mutlak şekilde teze ayır. Avrupalıların verimli olmaları, zamana tasarruflarından dolayıdır” (Okay, 2015: 122).

“Tek kurtuluş yolu, sakın, ilmî araştırma. İnsanlar tek başlarına hakikati ve güzeli daha iyi değerlendirebilirler. Küçük emekleri birleştirerek faydalı eserler verebilirsiniz” (Okay, 2015: 124).

Orhan Okay hocasının ikazlarıyla ilgili olarak “onun bu ısrarları, teşvik ve takdirleri olmasaydı Ahmet Mithat Efendi çalışmam daha çok seneler gecikebilirdi” der (Okay, 2015: 127).

Mehmet Kaplan, Orhan Okay'a gönderdiği 7 Eylül 1973, 15 Haziran 1974, 10 Ekim 1974, 1 Eylül 1978, 14 Mart 1981, 13 Nisan 1982, 30 Mart 1983, 10 Mayıs 1983, 29 Ocak 1984, 18 Mart 1984, 10 Aralık 1984, 21 Şubat 1985 ve son olarak 24 Haziran 1985 tarihli mektuplarında asistanlarının tez çalışmaları, son dönem Türk siyaseti, sosyal ve kültürel faaliyetler ve gerçekleştirmek istediği projeler hakkında bilgiler verir.

3. Orhan Okay'ın Mektuplara Yansıyan İdealist Yönü

Mehmet Kaplan meslek hayatında disiplini ve prensipleriyle tanınan bir hocadır. İnci Enginün onun çalışma disiplini ve prensipleriyle ilgili olarak şu bilgileri verir: “Hiçbir gün dersine geç gelmeyen, dersten geç çıkmayan, derste kendinden söz edip anlatması gerekenleri anlatmayan biri değildi” (2011: 452); “Ayrıca bütün doktora öğrencilerini yabancı dil öğrenmeye ve yöntem kitapları çevirmeye mecbur etmiştir” (2011:453). Hoca'nın en önemli hassasiyetlerinden biri de kendi çalışma disiplini ve prensiplerine uyum sağlayacak asistan almasıdır. 1979 yılında asistanlığını yapan Abdullah Uçman, onun bu konudaki seçiciliğine hatıralarında yer verir: “Hocanın âdeta vasiyet gibi söyledikleri arasında bir de şunu çok iyi hatırlıyorum: Asistan alacağınız kişileri iyi seçin; kılığıyla kıyafetiyle, hal ve hareketleriyle, bilgisiyle, hatta adım atışlarına varıncaya kadar onları 15-20 yıl sonrasının profesörleri olarak gözünüzde canlandırın, öyle karar verin!” (2011:463-465). Uçman ve Enginün dışında birçok öğrencisi de Mehmet Kaplan'ın çalışma disiplinine ve prensiplerine dikkat çekmektedirler. Mehmet Kaplan'la ilgili hatıralar ve tespitler Orhan Okay'ın da üstün meziyetlerini göstermesi açısından önemlidir. Çünkü Orhan Okay, Mehmet Kaplan'ın isteğiyle asistanlığını kabul etmiş ve ilk doktora öğrencisi olmuştur. Orhan Okay'ın liyakati ve meziyetleri Mehmet Kaplan'ın mektuplarına da yansımaktadır. Mektuplarda geçen Orhan Okay'la ilgili ifadeler

bir öğrencinin hocasının duygu ve düşüncelerinde ne derece tesir uyandırdığını göstermesi bakımından önemlidir:

20 Eylül 1964

“Kendine has bir dünya görüşün olduğu için intibaların beni çok alakadar ediyordu. Sıraya bakmadan hatıra tutar gibi bütün hayat tecrübelerini anlatsan zevkle okurdum” (Okay, 2015: 102-103).

13 Nisan 1982

“Sevgili Orhan, senden bir mektup, haber veya selam almak güzel bir şey, seni bizzat görmek ve konuşmak daha güzel. Seninle uzun yıllar konuşmamız gereken bazı meseleler varmış gibi geliyor bana. Fakat hep gurbetteyiz. Ben de burada kendimi daimi gurbette hissediyorum... Talebelerine iyi yol gösterdiğine eminim. Araştırmalarında güven duygusu uyandırdın” (Okay, 2015: 149).

13 Nisan 1982

“Sevgili Orhan, elin değdikçe yaz, sohbetine ihtiyacım var” (Okay, 2015: 151).

10 Mayıs 1983

“Değerli Kardeşim Orhan Okay... Sen okuyan, düşünen seven bir insansın. Duygu ve düşüncelerin beni ilgilendiriyor. Güzel de yazarsın. Hiç çekinme... Yakınında olmayı isterdim. Seninle konuşacağımız çok şey var” (Okay, 2015: 155).

Mektuplarda geçen bu ifadeler, Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'a duyduğu güveni, saygıyı ve sevgiyi göstermesi bakımından önemlidir. Okay, çalışmalarıyla olduğu kadar iş ahlakı ve sosyal ilişkileriyle de hocasının takdirini kazanmıştır.

Sonuç

Orhan Okay, edebiyat meraklılarına zevkle okuyacakları bir eser sunmuştur. *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar* adlı eser, edebî mektup türünün en güzel örnekleri arasında gösterilebilir.

Mektuplar, Mehmet Kaplan ve Orhan Okay'ın otobiyografilerine yansımaya bazı özelliklerine ışık tutmaktadır. Hocaların akademik çalışmalarında ilk ilham kaynaklarını, çalışmalarının ortaya çıkış sürecini bu mektuplarda görmek mümkündür. Mektuplarda ayrıca dönemin sosyal ve kültürel faaliyetleri, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurettin Topçu, Fuad Köprülü ve Haluk İpekten gibi bazı yazar, şair ve akademisyenler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Edebiyat tarihi alanında yapılan araştırmalarda bu bilgilerden yararlanılabilir.

Mehmet Kaplan ve Orhan Okay arasında ilk başlarda hoca-öğrenci ilişkisi vardır. Bu ilişki zamanla baba-evlat ve nihayetinde iki samimi dost ilişkisine döner. Mektuplarda sürekli öğrencisinin kişisel gelişimini ve sorunlarını

dertlenen bir hoca; soruları ve eleştirileriyle de sürekli hocasını okumaya ve araştırmaya teşvik eden bir öğrenci vardır. Türk edebiyatında çalışma disiplini ve araştırmalarıyla tanınan Mehmet Kaplan'ın öğrencisi Orhan Okay'a hitaben kaleme aldığı bu mektuplar, büyük hocaların yetişme kaynaklarını göstermesi bakımından önemlidir. Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'ın en çok takdir ettiği yönü güzel ahlakı, çalışkanlığı ve eleştirel düşünceleridir. O, bu yönleriyle hocasının *Büyük Türkiye Rüyası* için bir rol modelidir. Kaplan, mektuplarında aslında onun şahsında idealist Türk gençliğine seslenmektedir. Mektuplar, Orhan Okay'ın kişisel meziyetlerini ve liyakatini göstermekle birlikte genç araştırmacıları okumaya, araştırmaya ve eleştirel düşünmeye teşvik eden önemli mesajlar içermektedir.

Kaynaklar

- Büyükkavas Kuran, Şeyma. (2009), "Mehmet Kaplan'ın Kaynakları", *Turkish Studies*, 4 /1, s. 245-262.
- Çeri, Bahriye. (2006), "Türkiye Üniversitelerinde Yeni Türk Edebiyatı Alanında Yapılmış Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Konularına Göre Sınıflandırılmış Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları, Literatür Dergisi*, 4/7, s. 603-704.
- İnci, Enginün. (2001), "Yıllar Sonra Mehmet Kaplan'ı Hatırlarken", *Türkiyat Mecmuası*, C 21, s. 452-455.
- Kaplan, Mehmet. (1976), *Büyük Türkiye Rüyası*, Dergâh Yayınları, Ankara.
- Kaplan, Mehmet. (e-kitap), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları, <https://core.ac.uk/download/pdf/80960952.pdf>
- Okay, Orhan. (2006), "Bir Edebiyat Disiplini Kurucusu: Mehmet Kaplan", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C 4, S 8, s. 497-506.
- Okay, Orhan. (2015), *Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları. İstanbul.
- Okay, Orhan. (2016), *Anadolu'dan Hatıralarla Nurettin Topçu'nun Mektupları*, Cümle Yayınları, İstanbul.
- Okay, Orhan. (2001), *Silik Fotoğraflar*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Uçman, Abdullah. (2018), "Hocaların Hocası Orhan Okay Üzerine", *TYB Akademik Dil ve Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/22, s. 2146-1756.
- Uçman, Abdullah. (2011), "Hâtıralar Arasında Mehmet Kaplan," *Türkiyat Mecmuası*, C 21, s. 457-465.